

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2022 – Volume 31, Issue 1, pp. 68–71
<http://doi.org/10.18352/jsi.723>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Rotterdam University of Applied Sciences
Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works 3.0 Netherlands License

Bruno Latour (2020). *Het Parlement van de dingen: Over
Gaia en de representatie van niet-mensen*. Amsterdam:
Boom. 152 pp., € 24,90 ISBN 9789024433285.

BOOKS

ERIK JANSEN, MARCEL SPIERTS

Erik Jansen, associate lector Capabilities in Zorg en Welzijn, HAN University of Applied Sciences.

E-mail: erik.jansen@han.nl

Marcel Spierts, zelfstandig onderzoeker en publicist sociaal werk, educatie en cultuur.

E-mail: mspierts@xs4all.nl

MENS EN MATERIE

In november 2020 ontving Bruno Latour de Spinozalens, een internationale onderscheiding voor denkers over ethiek, vanwege de maatschappelijke impact van zijn werk over technologie, morele verantwoordelijkheid en ecologische duurzaamheid. Ter gelegenheid hiervan werd deze publicatie samengesteld uit eerder verschenen hoofdstukken en artikelen als een toegankelijke inleiding in Latours ideeën.

Het boek volgt grofweg de volgende denklijn. In het concept *Parlement van de dingen* vat Latour de representatie van niet-mensen letterlijk op (Hoofdstuk 1): hoe kunnen we de *politieke* vertegenwoordiging van niet-mensen gestalte geven?

Representatie heeft echter nog een andere betekenis, namelijk de wijze waarop dingen of ideeën worden weergegeven en daarmee vastgelegd worden. Latour constateert dat we in de politiek uitsluitend onszelf en onze belangen als mensen centraal stellen, terwijl dingen er wel degelijk toe doen in andere discoursen over en perspectieven op de wereld, zoals in wetenschappelijke theorieën. Wat zou er gebeuren als de politieke belangen van de dingen zouden meewegen in het politieke proces? Dit is een intrigerende vraag, die aanleiding geeft tot een fundamentele perspectiefwisseling, en die wel wat weg heeft van de zogeheten *impartial spectator* (Smith, 1759). Door een ander, onpartijdig, perspectief dan dat van jezelf aan te nemen ga je de morele consequenties van zaken helderder zien.

Een dergelijke onpartijdige blik is nodig volgens Latour. Ergens in de ontwikkeling naar de moderniteit is een verwijdering tussen de wereld van de mensen en die van de dingen ontstaan, waarbij mensen hun ontzag voor de natuur kwijtgeraakt zijn en de natuur, de wereld, en de dingen onbegrensd menen te kunnen beheersen en overheersen (Hoofdstuk 2). Die verwijdering werpt bittere vruchten af zoals de klem die de klimaatkwestie in het Antropoceen¹ kenmerkt. Menselijk handelen gericht op economische vooruitgang put aardse hulpbronnen uit en vernietigt ons leefklimaat, maar we lijken onmachtig daar iets aan te willen en kunnen doen. Dat komt doordat we de realiteit niet meer anders kunnen zien dan vanuit de overtuiging dat we het volste recht hebben de wereld van de dingen onze wil op te leggen.

We moeten ons daarom proberen voor te stellen wat het betekent dat niet-mensen net als wijzelf kwetsbaar zijn. Door rekening te houden met de belangen van de dingen als waren zij politieke entiteiten, kunnen we beter zicht krijgen op wat er ook voor ons werkelijk op het spel staat. Bovendien gaan we, als we de natuur een eigen stem in onze democratieën geven, begrijpen welke politieke spanningen tussen mensen onderhuids spelen en komen we tot een andere omgang met alles wat niet-mens is (Hoofdstuk 3).

In de Hoofdstukken 4 en 5 gaat Latour nog een stap verder en stelt hij de aarde voor als een levend systeem, Gaia genaamd, waarin zowel mensen als niet-mensen elk hun eigen handelingsvermogen manifesteren, en samen het ongreepbaar complexe geheel vormen. Dit geeft een organisch perspectief op wat het betekent om mens te zijn in een groter geheel waar we altijd in relatie staan tot het niet-menselijke. Tenslotte constateert Latour in Hoofdstuk 6 dat de klimaatkwestie en onze reactie daarop ons veel leren over hoe diepgaand en onomkeerbaar de invloed is die we als mensen op de aarde en al haar aardbewoners hebben.

BOOKS

Hoewel de meeste van de ideeën in dit boek al enige jaren meegaan - het idee van parlement van de dingen dateert al van circa 25 jaar geleden - zijn ze actueler en meer inspirerend dan ooit. Zo krijgen niet-mensen op steeds meer plekken op de wereld de status van een rechtspersoon, zodat hun traditionele betekenis als rivier, zoals de Whanganui in Nieuw Zeeland (Kramm, 2020), Atrato in Colombia (Wesche, 2021) of heilige grond recht kan worden gedaan (Kauffman & Martin, 2021). Dit onderstreept de complexe verwevenheid van cultuur en natuur in inheemse kennis, die onder het mom van moderniteit schromelijk is veronachtzaamd. De status van niet-mensen als rechtspersoon is dus mede bedoeld als een strategie om tegenwicht te bieden aan de eerdergenoemde antropocentrische overheersende houding. Het toewijzen van een recht op bescherming aan de natuur is tegelijk het afnemen van het gewoonterecht van mensen op uitputting van die natuur.

Dit boek vraagt veel van de lezer omdat de hoofdstukken enigszins los van elkaar staan. Daardoor is het niet altijd eenvoudig om de rode draad te blijven volgen. De schrijfstijl van Latour versterkt dit effect. Hij strooit met metaforen en analogieën. Zijn redeneertrant is niet inductief en deductief, maar abductief: associatief en gebaseerd op niet uit empirie of rationaliteit af te leiden verbanden, zoals gebruikelijk in de kunsten. Dit doet recht aan de opmerking op de achterflap: Latour bevindt zich op het raakvlak van filosofie, wetenschap en kunst. Van die plaatsing maakt Latour dankbaar gebruik getuige de uitbundig aanwezige talige esthetiek, met verbluffende inzichten tot gevolg. Of de mooie en creatieve taal de duidelijkheid van zijn ideeën altijd ten goede komt, is een terechte vraag.

Toch vormt dit boek een relatief toegankelijke inleiding in de belangrijkste recente ideeën van het omvangrijke oeuvre van Bruno Latour. Deze ideeën werpen een scherp licht op de klimaatcrisis en haar oorzaken. We denken immers modern te zijn, aldus Latour, want we hebben de volgende overtuiging: de mens is het centrum van alles en kan zich derhalve het recht toe-eigenen om levende en niet-levende niet-mensen rücksichtslos naar zijn hand te zetten en tot instrument van zijn wil en levenswijze te maken. Deze foutieve morele aanname beschouwen Latour en andere filosofen als de onderliggende oorzaak van de klimaatcrisis. Latours punt is duidelijk: de klimaatcrisis heeft antropogene oorzaken en omdat de wereld als één complex systeem functioneert, spelen globalisering en onthechting van het hier en nu daarin een belangrijke rol. Om die ramkoers van de mensheid te verleggen zijn onorthodoxe strategieën nodig. Als mens empathie leren ervaren met materie is er daar een van.

NOTEN

- 1 De benaming Antropoceen verwijst naar het huidige geologische tijdperk waarin de mens fundamentele en onomkeerbare invloed op de natuur uitoefent; dit in tegenstelling tot eerdere geologische stadia waarin de natuur de overhand had.

REFERENTIES

- Kauffman, C., & Martin, P. (2021). The evolution of the legal personhood model through the courts. In *The Politics of rights of nature: strategies for building a more sustainable future*. MIT Press. <https://direct.mit.edu/books/oa-monograph/5158/chapter/3403857/The-Evolution-of-The-Legal-Personhood-Model>.
- Kramm, M. (2020). When a river becomes a person. *Journal of Human Development and Capabilities*, 21(4), 307–319. <https://doi.org/10.1080/19452829.2020.1801610>.
- Smith, A. (1759). *The theory of moral sentiments*. Strand: Millar.
- Wesche, P. (2021). Rights of nature in practice: a case study on the impacts of the Colombian Atrato River Decision. *Journal of Environmental Law*, 33(3), 531–555. <https://doi.org/10.1093/jel/eqab021>.